

Издөнүүчү Эргешали кызы Айчүрөктүн “Өспүрүм курактагы окуучуларды чет тилин окутуу аркылуу көп маданияттуулукка тарбиялоонун педагогикалык шарттары” аттуу темадагы 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистигине ылайык педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн жазылган диссертациясына расмий оппоненттик

ПИКИР

1. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу.

Диссертациялык иш актуалдуу. Себеби, көп маданияттуу билим берүүнүн эффективдүү системасын куруу балдарды өз элинин маданияты менен бирдикте дүйнө элдеринин өрнөктүү баалуулуктарын өздөштүрүп, башка улуттар жана цивилизациялар менен ийкемдүү диалог кура билүү компетенцияларына ээ кылат. 2014-жылдын 21-июлундагы Кыргыз өкмөтүнүн №403 токтому менен “Кыргыз Республикасында жалпы орто билимдин мамлекеттик билим берүү стандартында” социалдык, саясий, маданий турмушта толеранттуу жүрүш-туруш, өз өлкөсүнүн жана дүйнө элдеринин маданий, руханий дөөлөттөрүн өздөштүрүү менен бир учурда эне тилге жана маданиятка аралашуу үчүн негиз катары маданияттардын көп түрдүүлүгүнүн баалуулугун талдап-түшүнүүнү жана кабыл алууну негизги милдеттер катары белгилеген. Демек, аталган проблеманы билим берүү процессинде чечүү мамлекеттик билим стандартын жүзөгө ашыруунун актуалдуу милдеттери катарында кароого болот.

Чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүм курактагы окуучуларды көп маданияттуулукка тарбиялоонун педагогикалык шарттары апробациядан өткөрүлүп, алардын кайтарымдуулугу педагогикалык тажрыйбада тастыкталып, “Мектеп окуучуларын көп маданияттуулукка тарбиялоо” – аттуу кошумча билим программасын түзүү аркылуу ишке ашарын изденүүчү Эргешали кызы Айчүрөктүн диссертациялык ишинен улам дагы бир ирет ынансак болот.

Көп маданияттуулукка тарбиялоо ааламдашуу шартында, жалгыз илимпоздордун гана эмес, коомдун бардык өкүлдөрүнүн көңүлүнүн борборунда турат. Анткени, көп маданияттуулукка тарбиялоо, азыркы дүйнөдөгү ааламдашуу шартында ар кандай улуттардын ортосунда кагылыштар, түрдүү дискриминациялык мүнөздөгү кубулуштар, коомдук катмарлардын ортосундагы жана саясий, диний карама-каршылыктар, миграция сыяктуу курч маселелерге адекваттуу педагогикалык каршылык көрсөтүүнүн бирден-бир жолу болуп эсептелет.

Андьктан, көп маданияттуу билим берүү жана көп маданияттуулукка тарбиялоо тек гана заманбап ааламдашуу талаптары менен гана шартталбастан, ал атуулдук ошол эле мезгилде башка улуттун өкүлдөрү менен ынтымакта, ырашкерликте жашоого багытталган феномен катары чет элдик философиянын жана педагогиканын салттарында орун алган жана бул проблеманы чечүү милдети жалпы коомчулуктун алдында турат. Ал эми, бул проблеманын чечилиши – тарбиялоодо же билим берүүдө бир топ педагогикалык жоболорго орчундуу таасир берүүнүн жаңы багыты болгон көп маданияттуу билим берүүнү өнүктүрөт. Демек, изденүүчүнүн аталган темадагы изилдөө иши теориялык жана практикалык жактан зарыл экендиги ырас.

Иликтөөгө алынган проблема көп кырдуу категориялардын чегинде тургандыктан, автор тарабынан маданият, көп маданияттуулук, көп түрдүүлүк, социалдык маданият, элдик педагогика боюнча көптөгөн эмгектер талдоого алынып, алардын рационалдуу идеялары илимий этиканын эрежелерине ылайык орундуу жетекчиликке алынган. Мындай иш-аракет изилдөөнүн проблемасын, стратегиясын, илимий аппараттарын тагыраак айкындоого мүмкүнчүлүк берген. Диссертант коюлган максат, милдеттерди чечүүдө кесиптик жана илимий-теориялык, методологиялык жактан даярдыгынын жеткиликтүү экендигин көрсөтө алган. Диссертацияда бири-бири менен тутумдаш бир катар жаңы натыйжалар алынган. Алар изденүүчүнүн педагогика илимине кошкон салымын тастыктай алат. Изилдөөнүн милдеттери, коргоого коюлган жоболор, корутундулар толугу менен анын мазмунуна дал келет.

2. Диссертациянын илимий натыйжалары катары төмөндөгүлөрдү көрсөтүүгө болот.

Диссертациялык иште жаңы төмөнкүдөй илимий жыйынтыктар алынган жана алар жалпы педагогиканын, билим берүүнүн тарыхы адистигин өнүктүрүүдө чоң мааниге ээ болот:

1-натыйжа: Эмгекте илимий- педагогикалык адабияттарды анализдөө аркылуу өспүрүм курактагы окуучуларды көп маданияттуулукка тарбиялоонун илимий-методологиялык негиздеринин, өзгөчөлүктөрүнүн аныкталышы. (1 главанын 1.1., 1.2. параграфтарында.)

2- натыйжа: чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүмдөрдү көп маданияттуулукка тарбиялоонун, принциптеринин, абалынын жана деңгээлинин изилдөө усулдарынын аныкталышы. (2 главанын 2.1., 2.2. параграфтарында.)

3-натыйжа: чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүмдөрдү көп маданияттуулукка тарбиялоонун моделинин, мазмунунун, педагогикалык шарттарынын иштелип чыгышы; (2 главанын 2.3. параграфта)

4-натыйжа: чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүмдөрдү көп маданияттуулукка тарбиялоонун педагогикалык шарттары илимий-педагогикалык эксперимент аркылуу текшерилип, илимий-практикалык сунуштардын иштелип чыгышы. (3 главанын 3.1., 3.2. параграфтарында.)

3. Диссертацияда изденүүчү тарбынан аныкталган ар бир илимий натыйжасынын, тыянактарынын жана корутундусунун негизделгендик жана ишенимдүүлүк даражасы.

1-натыйжа: Илимий- педагогикалык адабияттарды анализдөө аркылуу өспүрүм курактагы окуучуларды көп маданияттуулукка тарбиялоонун илимий-методологиялык негиздеринин, өзгөчөлүктөрүн аныктоодо диссертант КМШ мамлекттеринин жана кыргызстандык педагогдордун жана психологдордун эмгектерине таянган. Бул проблема ишенимдүү аныкталган.

2-натыйжа: Изденүүчү тарбынан чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүмдөрдү көп маданияттуулукка тарбиялоонун принциптерин, абалын жана деңгээлин изилдөө усулдары аныкталган. Өспүрүмдөргө чет тилди окутуу процесси жалпы дидактикалык жана усулдук принциптерге таянуу менен аталган курактагы окуучулардын психологиялык өзгөчөлүгүнө мүнөздүү болгон баарлашуу мотивдеринин доминанттуулугуна таянуу менен ишке ашырылган жана ошонусу менен ынанымдуу.

3-натыйжа: Чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүмдөрдү көп маданияттуулукка тарбиялоонун модели, мазмуну, педагогикалык шарттарынын иштелип чыгышы. Мында чет тилди үйрөтүү процессинде көп маданияттуу инсанды тарбиялоо иши окутуу процессинин табиятынан келип чыккан мыйзам ченемдүүлүктөргө, принциптерге таянаары далилденген. Андай принциптерден жалпы дидактикалык принциптер (билим берүүнүн инсан таануу принциби, аң-сезимдүүлүк жана активдүүлүк принциби, көрсөтмөлүүлүк принциби, жеткиликтүүлүк принциби, жекелештирүү принциби, бекемдүүлүк принциби, тарбия берүүчү принциби) сыяктуу билим берүү постулаттарына негизделгени менен далилдүү.

4-натыйжа: Изденүүчү тарбынан чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүмдөрдү көп маданияттуулукка тарбиялоонун педагогикалык шарттары илимий-педагогикалык эксперимент аркылуу текшерилип, илимий-практикалык сунуштардын иштелип чыгышы. Бул теориялык жоболорду педагогикалык экспериментте текшерүүдө изденүүчү тарабынан теориялык жоболору ишенимдүү тастыкталган.

4. Диссертацияда аныкталган изденүүчүнүн ар бир илимий натыйжасынын (жобосунун), тыянактарынын жана корутундусунун жаңылык даражасы.

1-натыйжа. Изилдөөчүнүн учурдагы илимий-педагогикалык булактарга, философиялык, психологиялык, педагогикалык эмгектерге таянуу менен жүргүзүлгөн өспүрүм курактагы окуучуларды көп маданияттуулукка тарбиялоонун илимий-методологиялык негиздеринин, өзгөчөлүктөрүн аныкталышы илимий өңүттөн изилдөөгө байланыштуу **ойлорун, тыянактарын жаңы** деп кабыл алууга негиз бар, себеби, аталган илимий түшүнүк жана көрүнүш Кыргыз Республикасынын билим берүү мейкиндигинде биринчи жолку илимий аракеттерден болуп эсептелет.

2-натыйжа: Чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүмдөрдү көп маданияттуулукка тарбиялоонун принциптерин, абалын жана деңгээлин изилдөө усулдарынын аныкталышын жаңы деп эсептөөгө негиз бар, себеби чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүмдөрдү көп маданияттуулукка тарбиялоонун принциптеринин, абалынын жана деңгээлинин аныкталышынын теориясы КМШ өлкөлөрүндө жана алыскы чет өлкөлөрдө жетишээрлик деңгээлде изилденген, ал эми изденүүчү тарабынан Кыргыз Республикасынын билим берүү мейкиндигинде чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүмдөрдү көп маданияттуулукка тарбиялоонун мазмуну, изилдөө усулдары, жалпы критерийлери жана көрсөткүчтөрү аныкталган.

3-натыйжа: Диссертант тарабынан иштелип чыккан чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүмдөрдү көп маданияттуулукка тарбиялоонун педагогикалык илимий-практикалык моделин жарым-жартылай жаңы деп кабыл алууга болот, себеби заманбап педагогика илиминде моделдештирүү методологиясы терең изилденген, ал тургай ар бир изилдөөчү өз изилдөөсүнүн максат милдеттерине жараша модель түзүү өнөкөт ишке айланган. Автордун артыкчылыгы моделдештирүүнүн интегративдүү методологиясын иштеп чыгуу аракетине бет алган. Салттуу дидактикалык принциптерди жана заманбап окутуу технологияларын эсепке алуу менен чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүмдөрдү көп маданияттуулукка тарбиялоонун моделин, мазмунун, педагогикалык шарттарын ирэттештирүүгө өз салымын кошо алган.

4-натыйжа: Чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүмдөрдү көп маданияттуулукка тарбиялоонун педагогикалык шарттары айкындалып, эксперименттик текшерүүдөн өткөрүлгөн. Эксперименттик текшерүүгө байланыштуу натыйжаларды жаңы деп кабыл алууга болот, себеби алардын жалпы көрсөткүчтөрү диссертациялык иштин негизги максатына жооп берүү менен автор тарабынан өз алдынча изденүүчүлүк аракетинин негизинде жаралган. “Мектеп

окуучуларын көп маданияттуулукка тарбиялоо” аттуу эксперименталдык окуу программасы, усулдук колдонмолор, практикалык сунуштар иштелип чыккан.

5. Алынган натыйжалардын ички биримдигин жана тиешелүү актуалдуу проблеманы, теориялык жана прикладдык милдетти чечүүгө багытталгандыгын баалоо.

Эргешали кызы Айчүрөктүн педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук *даражасын изденип алуу үчүн жазылган «Өспүрүм курактагы окуучуларды чет тилдерин окутуу аркылуу көп маданияттуулукка тарбиялоонун педагогикалык шарттары»* аттуу темадагы диссертациясында көрсөтүлгөн натыйжалар илимий-теориялык жана прикладдык жактан азыркы талаптарга ылайык өспүрүм курактагы окуучуларды чет тилдерин окутуу аркылуу көп маданияттуулукка тарбиялоодогу тажрыйбасын колдонууну арттыруу жана аны жайылтууга мүмкүн деп эсептөөгө болот.

Алынган натыйжалар ички биримдикке жана логикалык ырааттуулукка ээ. Практикалык сунуштар теориялык жактан тастыкталган жоболорго жана учурдун талабына негизделген.

Диссертациялык иш белгиленген проблема боюнча ички биримдикке ээ болуп, бир катар жаңы илимий натыйжаларды жана жоболорду камтыйт. Бул изденүүчүнүн педагогика илимине кошкон жеке салымын көрсөтөт.

6. Алынган натыйжалардын практикалык баалуулугу.

- Чет тилдерин окутуу процессинде өспүрүм курактагы окуучуларды көп маданияттуулукка тарбиялоонун педагогикалык шарттары апробациядан өткөрүлүп, алардын кайтарымдуулугу педагогикалык тажрыйбада тастыкталды.
- “Мектеп окуучуларын көп маданияттуулукка тарбиялоо” – аттуу кошумча
- билим программасы иштелип чыгып, өспүрүм курактагы окуучуларды көп маданияттуулукка тарбиялоого байланыштуу дидактикалык жана маданият таанымдык материалдар, сабактан тышкаркы иш чараларды өткөрүүнүн методикалары иштелип чыкты.
- Окуучулардын көп маданияттуулук компетентенцияларын аныктоонун диагностикалык инструментарийлери иштелип чыкты.

7. Диссертациянын негизги натыйжаларынын, жыйынтыктарынын, корутундуларынын толук жарыяланышы.

Изилдөөнүн негизги идеяларын чагылдыруу үчүн изденүүчү 1 эксперименталдык окуу программасы, 1 окуу-усулдук колдонмо, 12 макала жарыялаган.

Диссертацияда орун алган айрым мүчүлүштөр жана аларды чечүү боюнча сунуштар:

1. Биринчи милдет “Илимий-педагогикалык адабияттарды анализдөө аркылуу көп маданияттуулукка тарбиялоонун илимий-методологиялык негиздерин, өспүрүм курактагы окуучуларды тарбиялоодогу өзгөчөлүктөрүн аныктоо” – деп аталып, диссертацияда кеңири каралганы менен авторефераттын текстинде теориялык негиз катары сыпаттоого мүмкүн болгон материалдар өтө эле чектелүү.

2. “Мектеп окуучуларын көп маданияттуулукка тарбиялоо” – деген атайын кошумча окуу программасы жана окуу-усулдук колдонмосу жалпы орто билим берүүчү мектептерде практикаланып, окуу планында орун алган сабактардын мазмунуна кошумча катары колдонулса жакшы болот эле.

3. Өспүрүм курактагы окуучуларды көп маданияттуулукка тарбиялоодо республикабыздын социалдык-маданий шарттарына ылайык этномаданий идеяларга кеңири токтолсо болмок.

8. Авторефераттын мазмунунун диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Изденүүчү Эргешали кызы Айчүрөктүн 13.00.01 - жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган “Өспүрүм курактагы окуучуларды чет тилин окутуу аркылуу көп маданияттуулукка тарбиялоонун педагогикалык шарттары” аттуу темадагы диссертациялык иши бардык компоненттери боюнча авторефераттын мазмунуна негизинен дал келет. Авторефераттын окшош түзүлгөн кыргыз, орус жана англис тилдериндеги резюмеси бар.

Арийне аталган айрым кемчиликтер диссертациянын сапатын, теориялык жана практикалык натыйжаларын төмөндөтө албайт. Андыктан, Эргешали кызы Айчүрөктүн кандидаттык диссертациясын өз алдынча аткарылган изилдөө катары кароого болот.

Жалпысынан изденүүчү Эргешали кызы Айчүрөктүн “Өспүрүм курактагы окуучуларды чет тилин окутуу аркылуу көп маданияттуулукка тарбиялоонун педагогикалык шарттары” аттуу темадагы педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын диссертациялык изилдөөлөргө коюлуучу талаптарына жооп берет. Ал эми изденүүчү Эргешали кызы Айчүрөктү

13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасына татыктуу деп эсептөөгө болот.

Расмий оponent:

Эл аралык инновациялык технологиялар университетинин философия, маданий аралык коммуникация жана психология кафедрасынын башчысы, п.и.д., доцент:

[Handwritten signature]

Сартбекова Нуржан Коодоевна

Н.К. Сартбекованын колун тастыктайм:

Э.М.Ш. Умар Окумуштуу Комиссия

[Handwritten signature]

Котомуратова Ф.М.